

ОЦІНКА ПОТЕНЦІАЛУ ЖИТТЄЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ РЕГІОНУ: АНТРОПОЦЕНТРИЧНИЙ ПІДХІД

Д-р екон. наук, проф. Кузьминчук Н. В.

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

Поліпшення життєзабезпечення населення будь-якої країни створює одночасно умови і для існування суспільства, і для його розвитку. Тому об'єктивна оцінка життєзабезпечення населення регіону може розглядатися як ключовий показник результатів роботи органів державного управління та місцевого самоврядування. Для здійснення об'єктивного оцінювання життєзабезпечення населення регіону, необхідно дослідити окремі ресурси та можливості, які є у населення певного регіону, і які впливають на його рівень життя. Під потенціалом життєзабезпечення населення регіону (ПЖНР) розуміємо сукупність регіональних ресурсів, за рахунок яких населення отримує свої доходи (зарплату, доходи від підприємницької діяльності, соціальну допомогу та пенсії), а також ресурси бюджетної інфраструктури надання населенню безкоштовних благ [1]. Концепція ПЖНР виступає інструментом дослідження ресурсів регіону з точки зору їх можливості забезпечувати потреби населення регіону у поточному періоді та в перспективі. Розвиток ПЖНР забезпечує фізичний потенціал, потенціал здібностей та знань, майновий потенціал.

Як показує досвід, на рубежі XX і XXI сторіч метою розвитку суспільства повинно стати не нагромадження матеріальних благ, а всебічний розвиток здібностей людини і все більш повне задоволення її потреб. Тому в основу концепції ПЖНР покладено антропоцентричний підхід, який значно розширює можливості

вільного вибору людиною реалізації свого потенціалу, тобто власних здібностей у різних сферах діяльності. Причому, дохід повинен розглядатися не як кінцева мета, а як важливий засіб, що дозволяє розширити людський вибір в отриманні освіти, можливостей тривалого й здорового життя, формуванні такого способу життя, який людина вважає найбільш відповідним її розумінню й потребам.

Бюджетний потенціал регіону представлений бюджетними установами, які надають послуги населенню у сфері охорони здоров'я, освіти, культури та мистецтва (бібліотеки, дитячі театри, об'єкти фізичної культури) тощо. Для більшості населення фінансовими ресурсами є заробітна плата працівникам бюджетної сфери і соціальні виплати, тому підтримання життєвого рівня населення повинно забезпечуватися цілим комплексом взаємопов'язаних заходів держави, що спрямовані на підвищення доходів громадян. Фактично розмір мінімальної заробітної плати або матеріальної допомоги повинен покривати витрати на придбання набору товарів (послуг), які задовольняють основні вітальні та соціальні потреби як окремої людини, так і сімей різного типу. Крім цього, держава повинна сприяти розширенню можливостей людини у доступі до ресурсів, які необхідні для забезпечення їй гідного рівня життя.

Для ефективного управління розвитком регіону необхідно оцінити стан ПЖНР. Від правильного формування переліку показників оцінки розвитку ПЖНР залежатимуть результати та висновки щодо основних напрямів підвищення рівня життя (РЖ) населення у регіоні, розроблення програм та стратегій соціально-економічного розвитку. Тому, відповідно до концепції ПЖНР та цілей і пріоритетів розвитку регіону (на прикладі Стратегії сталого розвитку Харківської області до 2020 року) (табл. 1) автором пропонується власна система показників, які характеризують розвиток ПЖНР (табл. 2).

Таблиця 1- Сутнісне підґрунтя до оцінки потенціалу життєзабезпечення населення регіону відповідно цілей та пріоритетів розвитку регіону

Стратегічна ціль сталого розвитку регіону	Цілі рівня 1	Цілі рівня 2
Зберігання та розвиток рівня життя населення регіону.	Забезпечення збереження і накопичення демографічного потенціалу.	Подолання демографічної кризи. Стимулювання народжуваності. Зниження смертності. Ефективна міграційна політика.
	Покращення фізичного потенціалу населення.	Зниження захворюваності населення. Покращення епідеміологічного стану у регіоні. Забезпечення комфортних умов життя населення, у тому числі комунальними об'єктами. Покращення екологічної ситуації (зниження екологічної шкоди від господарської діяльності на території; стимулювання дотримання екологічних стандартів та нормативів; раціональне використання природного потенціалу тощо).
	Підвищення ефективності формування та використання потенціалу здібностей і знань.	Розвиток соціальної інфраструктури та рівня її доступності. Розвиток наукоємних інноваційних галузей (підвищення інноваційної активності підприємств, збільшення реалізації інноваційної продукції, стимулювання винахідницької активності тощо).
	Досягнення соціальної стабільності, що визначає майновий потенціал населення.	Розвиток ринкової інфраструктури. Забезпечення фінансової стійкості регіону. Підвищення грошових доходів населення. Забезпечення зайнятості населення.

Джерело: цілі 2-го рівня сформульовано автором відповідно до положень, відображених у Стратегії сталого розвитку Харківської області до 2020 р. [2]

Як видно з табл. 1, головною метою та стратегічною ціллю сталого розвитку Харківського регіону є підвищення РЖ населення. Позитивна динаміка рівня життя населення є кінцевим, узагальнюючим вимірником соціальної ефективності економіки, досягнення мети її функціонування. Виконання регіоном не тільки економічних, а й соціальних функцій є важливою особливістю регіону, оскільки на початку нового тисячоліття відбулося усвідомлення того, що людський розвиток повинен стати стратегічною ціллю політики української держави. Саме потенціал людського капіталу регіону визначається розвитком сфери соціальних послуг. Важлива роль тут відводиться місцевим бюджетам, які за своїм призначенням є найбільш соціальними, тому що на органи місцевої влади лягає значна частка відповідальності за функціонування та розвиток цієї сфери.

Таким чином, використання системного підходу до комплексної оцінки життєзабезпечення населення регіону повинно створити наукове підґрунтя для формування та обґрунтування концепцій, цілей, стратегій та програм стійкого розвитку на національному та регіональному рівнях. Основним механізмом забезпечення підвищення ПЖНР має стати формування нової якості життя людини на основі якісного розвитку людського потенціалу, що зумовлює необхідність збільшення інвестування в людський капітал, розвиток соціальної інфраструктури та підвищення РЖ найбільш чисельних прошарків населення.

Таблиця 2- Система показників оцінки потенціалу життєзабезпечення населення регіону

Компоненти	Показники оцінки потенціалу життєзабезпечення населення регіону
Фізичний потенціал	<p>X_1 - рівень захворюваності населення, який є комплексним показником і враховує такі складові: X_{11} - загальна захворюваність населення на 10 тис. осіб; X_{12} - кількість інвалідів на 10 тис. осіб; X_{13} - кількість хворих на туберкульоз на 10 тис. осіб; X_{14} - кількість хворих на СНІД на 10 тис. осіб; X_{15} - кількість алкоголіків на 10 тис. осіб; X_{16} - кількість наркоманів на 10 тис. осіб;</p> <p>X_2 - кількість дітей у дитбудинках на 10 тис. осіб;</p> <p>X_3 - рівень оздоровлення та спортивної підготовки, який в свою чергу є комплексним показником і враховує такі складові: X_{31} - кількість оздоровлених у оздоровчих закладах на 10 тис. осіб; X_{32} - кількість оздоровлених дітей на 10 тис. дітей; X_{33} - кількість дітей, що займаються у ДЮСШ та інших закладах на 10 тис. осіб;</p> <p>X_4 - кількість кв. м, що припадає на особу;</p> <p>X_5 - рівень екологічної безпеки, який є комплексним показником і враховує такі складові: X_{51} - відношення споживання свіжої води до обсягу оборотної і послідовно-використаної води, млн.м³; X_{52} - викиди шкідливих речовин та парникових газів в атмосферне повітря у розрахунку на одну особу, кг; X_{53} - викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та пересувних джерел, тис. т; X_{54} - порушено земель, га; X_{55} - кількість відпрацьованих земель, га; X_{56} - кількість рекультивованих земель, га.</p>

Потенціал здібностей і знань	x_6 - освітній рівень населення, який в свою чергу є комплексним показником і враховує такі складові: x_{61} - кількість учнів на одного вчителя; x_{62} - кількість студентів ВНЗ I-II рівнів акредитації на 10 тис. осіб; x_{63} - кількість студентів ВНЗ III-IV рівнів акредитації на 10 тис. осіб; x_{64} - кількість підготовлених кандидатів наук, чол.; x_{65} - кількість підготовлених докторів наук, чол.; x_7 - узагальнений показник відвідування населенням театрів, концертів, музеїв, кіносеансів на 10 тис. осіб.
Майновий потенціал	x_8 - рівень оплати праці та підприємницького доходу, який є комплексним показником і враховує такі складові: x_{81} - заробітна плата на працівника, грн.; x_{82} - питомий прибуток та змішаний дохід на особу, грн.; x_{83} - питомий прибуток від власності на особу, грн.; x_{84} - питомі соціальні допомоги на одну особу, грн.; x_9 - рівень соціальних виплат з бюджету, який є комплексним показником і враховує такі складові: x_{91} - питомі соціальні виплати сім'ям із дітьми на особу, грн.; x_{92} - питомі соціальні виплати малозабезпеченим непрацездатним верствам (одинокі непрацездатні громадяни та інваліди) населення на особу, грн.; x_{93} - питомі соціальні виплати непрацездатним громадянам із мінімальними доходами (пенсіонерам за інвалідністю; в разі втрати годувальника, які отримують соціальну пенсію; самотнім пенсіонерам) на особу, грн.

Література: 1. Кузьминчук, Н. В. Забезпечення фінансово-бюджетного регулювання розвитку регіонів: підходи, методи, напрямки реалізації: [монографія] / Наталія Валеріївна Кузьминчук. — Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 2012. — 624 с. 2. Стратегія сталого розвитку Харківської області до 2020 року [Текст]. — Х.: Видавничий Дім «ІНЖЕК», 2010. — 112 с.